

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ

Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΔΕΥΤΕΡΑ 25 ΜΑΪΟΥ 2015 - ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:

**ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΠΕΝΤΕ (5)**

Διδαγμένο κείμενο

Πλάτωνος *Πρωταγόρας* (322a-d)

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος θείας μετέσχε μοίρας, πρῶτον μὲν διὰ τὴν τοῦ θεοῦ συγγένειαν ζῶων μόνον θεοὺς ἐνόμισεν, καὶ ἐπεχείρει βωμούς τε ἰδρύεσθαι καὶ ἀγάλματα θεῶν· ἔπειτα φωνὴν καὶ ὀνόματα ταχὺ διηρθρώσατο τῇ τέχνῃ, καὶ οἰκῆσεις καὶ ἐσθῆτας καὶ ὑποδέσεις καὶ στρωμνὰς καὶ τὰς ἐκ γῆς τροφὰς ἠΰρετο. Οὕτω δὲ παρεσκευασμένοι κατ' ἀρχὰς ἄνθρωποι ὄκουν σποράδην, πόλεις δὲ οὐκ ἦσαν· ἀπώλλυντο οὖν ὑπὸ τῶν θηρίων διὰ τὸ πανταχῆ αὐτῶν ἀσθενέστεροι εἶναι, καὶ ἡ δημιουργικὴ τέχνη αὐτοῖς πρὸς μὲν τροφήν ἱκανὴ βοηθὸς ἦν, πρὸς δὲ τὸν τῶν θηρίων πόλεμον ἐνδεής—πολιτικὴν γὰρ τέχνην οὕτω εἶχον, ἧς μέρος πολεμική—ἐζήτουν δὴ ἀθροίζεσθαι καὶ σῶζεσθαι κτίζοντες πόλεις· ὅτ' οὖν ἀθροισθεῖεν, ἠδίκουν ἀλλήλους ἅτε οὐκ ἔχοντες τὴν πολιτικὴν τέχνην, ὥστε πάλιν σκεδαννύμενοι διεφθείροντο. Ζεὺς οὖν δείσας περὶ τῷ γένει ἡμῶν μὴ ἀπόλοιτο πᾶν, Ἐρμῆν πέμπει ἄγοντα εἰς ἀνθρώπους αἰδῶ τε καὶ δίκην, ἵν' εἶεν πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγοί. Ἐρωτᾷ οὖν Ἐρμῆς Δία τίνα οὖν τρόπον δοίη δίκην καὶ αἰδῶ ἀνθρώποις· «Πότερον ὡς αἱ τέχναι νενέμηνται, οὕτω καὶ ταύτας νείμω; Νενέμηνται δὲ ὧδε· εἷς ἔχων ἰατρικὴν πολλοῖς ἱκανὸς ἰδιώταις, καὶ οἱ ἄλλοι δημιουργοί· καὶ δίκην δὲ καὶ αἰδῶ οὕτω θῶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις, ἢ ἐπὶ πάντας νείμω»; «Ἐπὶ πάντας», ἔφη ὁ Ζεὺς, «καὶ πάντες μετεχόντων· οὐ γὰρ ἂν γένοιτο πόλεις, εἰ ὀλίγοι αὐτῶν μετέχοιεν ὥσπερ ἄλλων τεχνῶν· καὶ νόμον γε θεὸς παρ' ἐμοῦ τὸν μὴ δυνάμενον αἰδοῦς καὶ δίκης μετέχειν κτείνειν ὡς νόσον πόλεως».

A1. Από το παραπάνω κείμενο να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του αποσπάσματος: «**Οὔτω δὴ παρεσκευασμένοι . . . φιλίας συναγωγοί**».

Μονάδες 10

B1. «**Ὁ ἄνθρωπος θείας μετέσχε μοίρας**»: Να ερμηνεύσετε τη φράση.

Μονάδες 10

B2. «**Οὔτω δὴ παρεσκευασμένοι . . . μετεχόντων**»: Από ποιες φάσεις διέρχεται η προσπάθεια των ανθρώπων να δημιουργήσουν πολιτικά οργανωμένες κοινωνίες, σύμφωνα με το απόσπασμα;

Μονάδες 10

B3. Με βάση το απόσπασμα «**οὐ γὰρ ἂν γένοιτο . . . ὡς νόσον πόλεως**» του πρωτότυπου κειμένου και το μεταφρασμένο απόσπασμα που ακολουθεί, να δικαιολογήσετε την επιβολή της θανατικής ποινής σε όσους δεν μετέχουν στην πολιτική αρετή, παρόλο που ο Δίας την είχε δωρίσει σε όλους.

Πλάτωνος Πρωταγόρας (326e)

Ὅτι το πράγμα αυτό¹ το θεωρούν διδακτό και στο ιδιωτικό και στο δημόσιο επίπεδο, το αποδείξαμε ήδη. Ενώ όμως είναι το πράγμα αυτό διδακτό, αφού είναι κάτι που μπορεί να φροντίσει και να καλλιεργήσει κανείς, αυτοί διδάσκουν στους γιους τους τα άλλα, των οποίων η άγνοια δεν πρόκειται να επιφέρει ως ποινή τον θάνατο, αυτό όμως, την αρετή, που εάν τα αγόρια δεν τη μάθουν και δεν τη φροντίσουν, μπορεί να υποστούν ως ποινή και τον θάνατο και την εξορία και τη δήμευση της περιουσίας εκτός από τη θανάτωση και, με μια λέξη, τη συνολική καταστροφή του οἴκου τους, αυτή δεν τη διδάσκουν και δεν τη φροντίζουν με κάθε δυνατή επιμέλεια!

¹ την αρετή

Μονάδες 10

B4. Να γράψετε στο τετράδιό σας, δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις παρακάτω θέσεις, τη λέξη **Σωστό**, αν είναι σωστή, ή τη λέξη **Λάθος**, αν είναι λανθασμένη:

α. Η δίκη και καταδίκη του Σωκράτη ήταν πολιτική δίωξη.

β. Ο Πλάτων με τα ταξίδια του στη Σικελία κατάφερε να εφαρμόσει το πολιτικό του όραμα.

γ. Ο Πλάτων ανέλαβε πολιτικά αξιώματα στην Αθήνα.

δ. Οι λογοτεχνικές ικανότητες του Πλάτωνα αποτυπώνονται στον «Πρωταγόρα».

ε. Στον διάλογο «Πρωταγόρας» ο Σωκράτης και ο Πρωταγόρας συμφώνησαν ότι η αρετή είναι διδακτή.

Μονάδες 10

B5. Να βρείτε στο παραπάνω διδαγμένο κείμενο μία ετυμολογικά συγγενή λέξη, απλή ή σύνθετη, για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις της αρχαίας ελληνικής:

λοχαγός, ἀγαλλίασις, θρέψις, βαθμίς, ἄφιξις, ὀχυρός, διάδημα, νεογνός, ὀλέθριος, δεισιδαίμων.

Μονάδες 10

Γ. Αδίδακτο κείμενο

Θουκυδίδου *Ιστορίαι* Α. 15. 1-2 (εκδ. Teubner)

Τά μὲν οὖν ναυτικὰ τῶν Ἑλλήνων τοιαῦτα ἦν, τά τε παλαιὰ καὶ τὰ ὕστερον γενόμενα. ἰσχὺν δὲ περιεποιήσαντο ὅμως οὐκ ἐλαχίστην οἱ προσσχόντες αὐτοῖς χρημάτων τε προσόδῳ καὶ ἄλλων ἀρχῇ· ἐπιπλέοντες γὰρ τὰς νήσους κατεστρέφοντο, καὶ μάλιστα ὅσοι μὴ διαρκῆ εἶχον χώραν. κατὰ γῆν δὲ πόλεμος, ὅθεν τισὶ καὶ δύναμις παρεγένετο, οὐδείς ξυνέστη· πάντες δὲ ἦσαν, ὅσοι καὶ ἐγένοντο, πρὸς ὁμόρους τοὺς σφετέρους ἑκάστοις, καὶ ἐκδήμους στρατείας πολὺ ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν ἐπ' ἄλλων καταστροφῇ οὐκ ἐξῆσαν οἱ Ἕλληνες. οὐ γὰρ ξυνειστήκεσαν πρὸς τὰς μεγίστας πόλεις ὑπήκοοι, οὐδ' αὖ αὐτοὶ ἀπὸ τῆς ἴσης κοινὰς στρατείας ἐποιοῦντο [...].

ἐξῆσαν στρατείας= ἔκαναν εκστρατείες

Γ1. Να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του κειμένου.

Μονάδες 20

Γ2. Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

ἦν	: το τρίτο ενικό πρόσωπο οριστικής μέλλοντα
ἐλαχίστην	: τη δοτική πληθυντικού του συγκριτικού βαθμού στο ίδιο γένος
προσσχόντες	: το πρώτο πληθυντικό πρόσωπο υποτακτικής του ίδιου χρόνου στην ίδια φωνή
ἐπιπλέοντες	: το δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο προστακτικής του ίδιου χρόνου στην ίδια φωνή
κατεστρέφοντο	: το τρίτο ενικό πρόσωπο προστακτικής παρακειμένου στην ίδια φωνή
μάλιστα	: τον θετικό βαθμό
διαρκῆ	: την κλητική ενικού του αρσενικού γένους
ἐκδήμους	: τη δοτική πληθυντικού του θηλυκού γένους
οὐδείς	: τη γενική ενικού του θηλυκού γένους
ἐξῆσαν	: το απαρέμφατο του αορίστου β΄.

Μονάδες 10

Γ3.α. Να γίνει πλήρης συντακτική αναγνώριση των παρακάτω τύπων: **τὰ ναυτικά, αὐτοῖς, ἄλλων** (το πρώτο στο κείμενο), **ἐπὶ καταστροφῇ, ὑπήκοοι.**

μονάδες 5

Γ3.β. «**ἰσχὺν δὲ περιεποιήσαντο ὅμως οὐκ ἐλαχίστην οἱ προσσχόντες αὐτοῖς**»: Να μεταφέρετε την παραπάνω πρόταση στον πλάγιο λόγο με όλους τους δυνατούς τρόπους, με εξάρτηση από τη φράση: «**Ἄπαντες γινώσκουσι**».

μονάδες 5

Μονάδες 10

ΟΔΗΓΙΕΣ (για τους εξεταζομένους)

1. Στο εξώφυλλο να γράψετε το εξεταζόμενο μάθημα. Στο εσώφυλλο πάνω-πάνω να συμπληρώσετε τα ατομικά στοιχεία μαθητή. Στην αρχή των απαντήσεών σας να γράψετε πάνω-πάνω την ημερομηνία και το εξεταζόμενο μάθημα. **Να μην αντιγράψετε** τα θέματα στο τετράδιο και **να μη γράψετε** πουθενά στις απαντήσεις σας το όνομά σας.
2. Να γράψετε το ονοματεπώνυμό σας στο πάνω μέρος των φωτοαντιγράφων αμέσως μόλις σας παραδοθούν. **Τυχόν σημειώσεις σας πάνω στα θέματα δεν θα βαθμολογηθούν σε καμία περίπτωση.** Κατά την αποχώρησή σας να παραδώσετε μαζί με το τετράδιο και τα φωτοαντίγραφα.
3. Να απαντήσετε **στο τετράδιό σας** σε όλα τα θέματα **μόνο** με μπλε ή **μόνο** με μαύρο στυλό με μελάνι που δεν σβήνει.
4. Κάθε απάντηση τεκμηριωμένη είναι αποδεκτή.
5. Διάρκεια εξέτασης: τρεις (3) ώρες μετά τη διανομή των φωτοαντιγράφων.
6. Χρόνος δυνατής αποχώρησης: 10.00 π.μ.

ΣΑΣ ΕΥΧΟΜΑΣΤΕ ΚΑΛΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ

ΤΕΛΟΣ ΜΗΝΥΜΑΤΟΣ

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ
ΛΥΚΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΠΑΛ (ΟΜΑΔΑ Β΄)**

ΔΕΥΤΕΡΑ 25 ΜΑΪΟΥ 2015

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ**

A1. Με αυτά λοιπόν τα μέσα εφοδιασμένοι οι άνθρωποι κατοικούσαν στην αρχή διασκορπισμένοι, πόλεις όμως δεν υπήρχαν· κατασπαράσσονταν λοιπόν από τα θηρία, γιατί ήταν από κάθε άποψη πιο αδύναμοι από αυτά και οι τεχνικές γνώσεις ήταν βέβαια βοηθός τους καλός για την ανεύρεση της τροφής, ανεπαρκής όμως για τον πόλεμο με τα θηρία – γιατί δεν κατείχαν ακόμη την πολιτική τέχνη, μέρος της οποίας είναι η πολεμική τέχνη – επιδίωκαν λοιπόν να συγκεντρώνονται και να εξασφαλίζουν τη σωτηρία τους χτίζοντας πόλεις· κάθε φορά λοιπόν που συγκεντρώνονταν, αδικούσαν ο ένας τον άλλον, επειδή δεν είχαν την πολιτική τέχνη, με αποτέλεσμα να διασκορπίζονται και να απειλούνται με αφανισμό. Ο Δίας, λοιπόν, επειδή φοβήθηκε για το γένος μας μήπως χαθεί ολότελα, στέλνει τον Ερμή να φέρει στους ανθρώπους και τον σεβασμό στους άγραφους νόμους και την αντίληψη περί του δικαίου, για να εξασφαλίζουν και την τάξη στις πόλεις και να αποτελούν τους συνεκτικούς δεσμούς φιλίας ανάμεσα στους ανθρώπους.

B1. Η γενναία αυτοθυσία του Προμηθέα έκανε τον άνθρωπο κοινωνό της θεϊκής κληρονομιάς. Η κλοπή της φωτιάς και της έντεχνης σοφίας αποτελούν το θεϊκό μερίδιο που είχαν την τύχη, χάρη στην παρέμβασή του Τιτάνα, να λάβουν οι άνθρωποι. Είναι θεϊκό α) γιατί το κατείχαν ως τότε μόνο οι θεοί, β) γιατί οι άνθρωποι το απέκτησαν με θεϊκή παρέμβαση του Προμηθέα, γ) γιατί, επιτρέποντας στον άνθρωπο να αναπτύξει πολιτισμό, του επέτρεψε κατά συνέπεια να αναγνωρίσει την ύπαρξη των θεών. Η πρώτη, με την έννοια της κορυφαίας, και άμεση συνέπεια του δώρου της φωτιάς, σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, είναι ακριβώς η εμφάνιση της θρησκείας.

Η φωτιά αλλά και οι τεχνικές γνώσεις, η «έντεχνος σοφία», επέτρεψαν στον άνθρωπο να δημιουργήσει τεχνικό πολιτισμό, μεταβάλλοντας την όψη της φύσης, κατά κάποιο τρόπο σαν δημιουργός-θεός. Η μεταμορφωτική δύναμη του στοιχείου της φωτιάς θεωρούνταν αποκλειστικό κτήμα των θεών, δηλαδή στοιχείο της θεϊκής ουσίας και ένα από τα μυστικά της δύναμής τους. Η έννοια της φωτιάς ως δυναμογόνου φυσικού στοιχείου απασχολεί ήδη τον Ηράκλειτο (ἀείζων πῦρ).

Η άποψη του Πρωταγόρα για τη δημιουργία της θρησκείας δεν ανήκει σύμφωνα με πολλούς μελετητές στον αγνωστικιστή Πρωταγόρα αλλά στον Πλάτωνα. Βέβαια ας σημειωθεί ότι στο σημείο αυτό ο σοφιστής ενδιαφέρεται περισσότερο για την εξήγηση της γένεσης του θρησκευτικού συναισθήματος παρά για το θέμα της ύπαρξης των θεών.

B2. Οι άνθρωποι αρχικά κατοικούσαν διασκορπισμένοι. Κινδύνευαν όμως από τα θηρία, τα οποία δεν μπορούσαν να τα αντιμετωπίσουν λόγω: α) της έλλειψης σωματικών δυνατοτήτων σε σχέση με αυτά, β) της έλλειψης κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης, αλλά και της πολεμικής τέχνης, η οποία, σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, αναπτύσσεται μόνο μέσα στο πλαίσιο μιας οργανωμένης κοινωνίας. Έτσι, λοιπόν, προκειμένου να αντιμετωπίσουν αυτούς τους κινδύνους, αναγκάζονται να συγκεντρωθούν και να συγκροτήσουν τις πρώτες μορφές κοινωνίας. Η καινούρια κατάσταση όμως δεν αποδίδει τα αναμενόμενα, καθώς στις συναθροίσεις τους δεσπόζει η αδικία. Για το λόγο αυτό παρεμβαίνει ο Δίας, ο οποίος ανησυχεί για την τύχη του ανθρώπινου γένους. Δωρίζει, λοιπόν, στους ανθρώπους την αιδώ και τη δίκη, έτσι ώστε να συγκροτήσουν πόλεις.

B3. Αποψη του Πρωταγόρα είναι ότι η αιδώς και η δίκη δόθηκαν στον άνθρωπο σ' ένα μεταγενέστερο στάδιο και όχι από την αρχή της δημιουργίας του. Κατά συνέπεια, οι αξίες αυτές δεν είναι έμφυτες παρόλο που κατανέμονται σε όλους από το Δία, αφού ο άνθρωπος τις διαθέτει ως ηθικές καταβολές και προδιάθεση. Για να γίνουν όμως κτήμα του και να φτάσει στην πλήρη κατάκτηση της πολιτικής αρετής, πρέπει να καταβάλει κοπιώδη προσπάθεια και αγώνα. Χάρη στην αιδώ και στη δίκη εξασφαλίζεται η αρμονική συμβίωση μέσα στην πόλη, η συνοχή του συνόλου, η ισορροπία και η ευταξία. Με αυτές αναπτύσσονται μεταξύ των ανθρώπων σχέσεις φιλίας, συνεργασίας, αλληλεγγύης και αλληλοσεβασμού. Καταδεικνύεται, λοιπόν, η ιδιαίτερη σημασία τους για τη συγκρότηση κοινωνιών, καθώς και η αναγκαιότητα της επιβολής της ποινής του θανάτου από το Δία. Η πολιτειακά οργανωμένη κοινωνία καταφεύγει δηλαδή στη θανατική ποινή για να προστατεύσει την ίδια της την ύπαρξη από αυτούς που δεν ενδιαφέρθηκαν να κατακτήσουν την πολιτική αρετή.

Για την απόκτηση όμως της πολιτικής αρετής σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι φορείς αγωγής. Η άποψη αυτή αναφέρεται στο μεταφρασμένο απόσπασμα, προκειμένου να αποδειχθεί από το σοφιστή ότι η πολιτική αρετή διδάσκεται. Είναι, λοιπόν, παράλογο να διδάσκουν οι σπουδαίοι πολιτικοί άνδρες στα παιδιά τους άλλα πράγματα, που δεν είναι τόσο σημαντικά και να μην τους διδάσκουν την πολιτική αρετή, η έλλειψη της οποίας επιφέρει βαρύτερες ποινές (εξορία, δήμευση περιουσιών) ή ακόμα και το θάνατο.

B4. α) Σωστό, β) Λάθος, γ) Λάθος, δ) Σωστό, ε) Λάθος.

B5. λοχαγός: ἄγοντα

ἀγαλλίασις: ἀγάλματα

θρέψις: τροφᾶς

βαθμίς: βωμούς

ἄφιξις: ἰκανή

ὄχυρός: μετέσχε

διάδημα: ὑποδέσεις

νεογνός: γένοιτο

ὀλέθριος: ἀπώλλυντο

δεισιδαίμων: δείσας

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1. Τέτοια, λοιπόν, ήταν τα πράγματα σχετικά με τις ναυτικές δυνάμεις των Ελλήνων και τα παλαιά χρόνια και αργότερα. Ωστόσο, μέγιστη δύναμη απέκτησαν όσοι στράφηκαν σε αυτά και με την αύξηση χρημάτων και με την κυριαρχία πάνω σε άλλους. Γιατί κάνοντας επιδρομές στα νησιά, τα υπέταξαν, ιδίως όσοι δεν είχαν αρκετή γη. Στη στεριά όμως πόλεμος από κοινού, από τον οποίο μπορούσε να προκύψει σε κάποιους σημαντική δύναμη δεν έγινε κανένας. Όλοι (οι πόλεμοι) όμως, όσοι έγιναν, ήταν μεταξύ γειτόνων και εκστρατείες σε ξένες περιοχές πολύ μακρινές από τον τόπο τους με σκοπό την υποδούλωση των άλλων δεν έκαναν οι Έλληνες. Επίσης δεν είχαν συνταχθεί με τις ισχυρότερες πόλεις ως υπήκοοι, ούτε πάλι οι ίδιοι επιχειρούσαν ως ίσοι με ίσους κοινές εκστρατείες.

Γ2. ἔσται
ἐλάττοσι (ἐλάσσοσι)
πρόσσωμεν
ἐπιπλεῖτε
κατεστράφθω
μάλα
διαρκές
ταῖς ἐκδήμοις
οὐδεμιᾶς
ἐξελεθεῖν

Γ3. α) τά ναυτικά: υποκείμενο στο ρήμα ἦν (απτική σύνταξη).
αὐτοῖς: αντικείμενο της μετοχής προσσχόντες.
ἄλλων: γενική αντικειμενική ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός στο ἄρχῃ
ἐπί καταστροφῆ: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός του σκοπού στο ρήμα οὐκ ἐξῆσαν.
υπήκοοι : κατηγορούμενο στο εννοούμενο υποκείμενο του ρήματος μέσω του ξυνειστήκεσαν (ή επιρρηματικό κατηγορούμενο του τρόπου).

β) Ἄπαντες γινώσκουσι ὅτι ἰσχὸν περιποιήσαντο οὐκ ἐλαχίστην οἱ προσσχόντες αὐτοῖς.
Ἄπαντες γινώσκουσι ἰσχὸν περιποιήσασθαι οὐκ ἐλαχίστην τοὺς προσσχόντας αὐτοῖς.
Ἄπαντες γινώσκουσι ἰσχὸν περιποιησαμένους οὐκ ἐλαχίστην τοὺς προσσχόντας αὐτοῖς.